

JACEK KUŹNICKI, DOMINIKA DUBICKA-BOROCH,
MICHAŁ WITT, AGNIESZKA ZIEMKA

Rola Akademii w powstaniu Międzynarodowego Instytutu Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie

Koncepcja utworzenia w Polsce nowej placówki naukowej, zajmującej się podstawowymi badaniami biomedycznymi na poziomie molekularnym i komórkowym, powstała pod koniec lat 80. ubiegłego wieku w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN (IBD). Dyskusje na ten temat prowadzone były przez młodych wówczas docentów: Macieja J. Nałęcz, Leszka Kaczmarka i Jacka Kuźnickiego, a inspirowane były wizytami prof. Angela Azziego – dyrektora Instytutu Biochemii na Uniwersytecie w Bernie. Realizacja tej idei, tj. stworzenie niezależnego i nowoczesnego instytutu badawczego, była możliwa dzięki zmianom politycznym w Polsce. Jednak przede wszystkim powstanie Instytutu było możliwe dzięki przychylności środowiska IBD PAN i Instytutu Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej im. M. Nałęcz PAN (IBIB) oraz władz Polskiej Akademii Nauk, w szczególności ówczesnego wiceprezesa i sekretarza naukowego Leszka Kuźnickiego, popierającego powstawanie centrów międzynarodowych (utworzono wówczas Międzynarodowe Centrum Ekologii PAN).

Zarys projektu Instytutu został opisany i opublikowany w 1991 roku w biuletynie sieci molekularnej i komórkowej UNESCO przez Macieja J. Nałęcz oraz Angela Azziego. W 1994 roku Prezydium PAN i Komitet Badań Naukowych (KBN) zaakceptowały tę inicjatywę, co umożliwiło podpisanie międzynarodowego porozumienia między rządem Rzeczypospolitej Polskiej i UNESCO. W maju 1995 roku w Paryżu dokument ten podpisali dyrektor generalny UNESCO, Frederico Mayor, oraz wicepremier RP i przewodniczący KBN, prof. Aleksander Łuczak. Uczestnikiem tej uroczystości był również wiceprezes i sekretarz naukowy PAN, prof. Andrzej Wyczański. Dzięki decyzjom władz PAN i za zgodą zainteresowanych stron, jeden z nowo budowanych budynków Kampusu Ochota przeznaczono dla mającego powstać Instytutu.

Dalsze etapy tworzenia Instytutu odbywały się także dzięki wsparciu władz Akademii, jej pracowników oraz pracowników IBD PAN i IBIB PAN. Z jednej strony prowa-

dzione były prace wykończeniowe budynku, z drugiej zaś – działania legislacyjne, które doprowadziły do uchwalenia przez Sejm RP dwóch ustaw sejmowych. Pierwsza ratyfikowała umowę międzynarodową z UNESCO, natomiast druga powołała Międzynarodowy Instytut Biologii Molekularnej i Komórkowej (MIBMiK), określając zasady jego funkcjonowania (Ustawa sejmowa z 26 czerwca 1997 roku). To dzięki tym decyzjom Instytut uzyskał znaczącą samodzielność, a jednocześnie uprawnienia do wprowadzenia nowatorskiej, jak na ówczesne polskie warunki, polityki naukowej. Wtedy też ustalono zasady zależności MIBMiK od PAN, m.in. iż utrzymanie budynku Instytutu oraz jego administracji będzie dofinansowywane z budżetu centralnego za pośrednictwem PAN, a nadzór nad sposobem wydatkowania tych środków będzie sprawował Dział Finansowy PAN.

Istotna odmienność organizacji i funkcjonowania Instytutu wynika m.in. z faktu, że wszystkie stanowiska w Instytucie obsadzone są w drodze konkursu, a stanowiska naukowe w drodze konkursu międzynarodowego. Dotyczy to dyrektora oraz kierowników grup badawczych, którzy po zatrudnieniu, nawet bez habilitacji, otrzymują w Instytucie pozycje profesorskie. Ponadto, w Instytucie nie ma tradycyjnej rady naukowej, a w jej miejsce funkcjonuje Międzynarodowy Komitet Doradczy (MKD). W jego skład wchodzi wybitni naukowcy różnych narodowości, którzy spotykają się co roku na posiedzeniach w Instytucie, a ich rolą jest przede wszystkim doradztwo i ocena działalności naukowej zespołów.

Zarys programu działania Instytutu został zaproponowany przez Jacka Kuźnickiego w artykule opublikowanym w kwartalniku „Nauka” (nr 4/1995). W 1996 roku Prezydium PAN powołało Zakład Biologii Molekularnej i Komórkowej PAN, którego jedynym zadaniem było przygotowanie powstania MIBMiK. Kierownikiem Zakładu został Maciej J. Nałęcz, wtedy również dyrektor IBD PAN, od samego początku *spiritus movens* całego przedsięwzięcia, zaś jego zastępcami – Leszek Kaczmarek i Jacek Kuźnicki. Na tym etapie do tych trzech animatorów idei powołania Międzynarodowego Instytutu dołączyli, wtedy też młodzi, docenci: Ryszard Przewłocki z Instytutu Farmakologii PAN i Michał Witt z Zakładu Genetyki Człowieka PAN. Ta 5-osobowa grupa przygotowała odpowiednie dokumenty oraz podjęła pierwsze decyzje personalne, organizacyjne i finansowe na rzecz mającego powstać instytutu. Nieocenioną pomoc w tym dziele niosła dr Małgorzata Mossakowska – pierwszy pracownik powstającego Instytutu oraz pracownicy IBD PAN: Hanna Michalska (księgowość) oraz Zbigniew Przygoda wspierany przez Barbarę Wiąckiewicz (sprawy administracyjne). Bez pomocy i wsparcia IBD pierwszy etap organizacji i działania MIBMiK nie byłby możliwy.

W 1998 roku po raz pierwszy zebrał się Międzynarodowy Komitet Doradczy. Dyrektorem wybrany został Angelo Azzi, zaś jego zastępcami zostali Jacek Kuźnicki i Michał Witt. 1 stycznia 1999 roku, po rozwiązaniu Zakładu Biologii Molekularnej i Komórkowej PAN, MIBMiK rozpoczął niezależny byt, a decyzją nowego prezesa PAN – prof. Mirosła-

wa Mossakowskiego, Jacek Kuźnicki został p.o. dyrektora. W tym okresie Instytut był wyposażony w sztab administracyjny, ale bez pracowników badawczych i bez jakichkolwiek funduszy na działalność badawczą. Jednak już w tym samym roku rozstrzygnięto konkursy na stanowiska profesorskie i ruszyły dwa pierwsze laboratoria badawcze: dr. Jarosława Dastycha oraz prof. Macieja Żylicza. W 2002 roku z rekomendacji MKD prezes PAN mianował Jacka Kuźnickiego dyrektorem MIBMiK, a prof. Michał Witt został wicedyrektorem ds. naukowych. Nominacje te usankcjonowały stan faktyczny, istniejący od początku działalności Instytutu.

W 2000 roku Instytut odwiedził ówczesny wiceprezydent Towarzystwa Maxa Plancka (MPG), prof. Klaus Hahlbrock. Zaproponował on, by na terenie Instytutu zorganizować laboratorium, które byłoby finansowane przez MPG. W 2001 roku prezydent MPG Hubert Markl oraz prezes PAN, Mirosław Mossakowski podpisali umowę, zobowiązując się do zorganizowania dwóch wspólnych laboratoriów badawczych w ramach programu *Junior Independent Research Groups* MPG/PAN. W wyniku międzynarodowego konkursu na kierownika grupy w Warszawie wybrano dr. Matthiasa Bochtlera, niemieckiego krystalografa białek, ucznia noblisty profesora Roberta Hubera. Strona niemiecka w całości wyposażała nowo powstające laboratorium i finansowała 9 lat funkcjonowania tego zespołu w MIBMiK. W 2005 roku, zgodnie z umową między MPG a PAN, strona polska rozstrzygnęła konkurs na pozycję kierownika laboratorium w drezdeńskim instytucie MPI-CBG, a przewodniczącym komisji konkursowej został kolejny prezes PAN, prof. Andrzej Legocki. Laureatem konkursu i kierownikiem grupy finansowanej przez stronę polską została dr Ewa Paluch.

MIBMiK nie ma własnego studium doktoranckiego, prowadzi jednak wielu doktorantów. Uczestniczą oni w formalnych programach studiów doktoranckich w innych placówkach naukowych, głównie w dwóch instytutach PAN: IBD i IBB (Instytucie Biochemii i Biofizyki). Od 2002 roku w Instytucie działa BIOCEN, jednostka prowadząca popularyzację nauki, którą współfinansują MIBMiK oraz IBD i IBB. W ciągu 9 lat działalności ponad 8000 uczniów i 1200 nauczycieli odbyło jedno- i kilkudniowe kursy oraz warsztaty.

O tym, że idea stojąca u podstaw stworzenia międzynarodowego instytutu badawczego odniosła sukces, świadczy wiele danych, np. liczba, jakość i cytowanie prac, liczba grantów i wielkość finansowania grantowego, stanowiska badawcze wyposażone w unikatowe i nowoczesne urządzenia. W latach 2000-2011 pracownicy MIBMiK opublikowali ponad 430 prac naukowych z *Impact Factor*, w tym w *Cell*, *EMBO Journal*, *Gene*, *Human Mutation*, *Journal of Biological Chemistry*, *Journal of Neuroscience*, *Molecular Cell*, *Nature*, *Nature Structural Biology*, *Neuron*, *Nucleic Acids Research*, *PloS Biology*, *PloS Medicine*, *PNAS USA*. W tym samym okresie w Instytucie zrealizowano 94 projekty krajowe oraz 21 zagranicznych, w tym z NIH, EMBO, HHMI, Wellcome Trust, Towa-

rzystwa Maxa Plancka i DFG. Ponadto, w ramach Programów Ramowych EU uzyskano finansowanie 27 projektów (siedem w 5 PR, z czego dwa koordynowane przez MIBMiK; dziewięć w 6 PR; jedenaście w 7 PR) oraz dwanaście z Funduszy Strukturalnych. Od 2003 roku co najmniej 60% budżetu pochodzi z projektów konkursowych. Dzięki tym grantom od 1999 roku roczny budżet Instytutu wzrósł ponad 20-krotnie, osiągając w 2010 roku poziom ok. 29 mln zł.

Obecnie w Instytucie pracuje ponad 150 pracowników, w tym 54 doktorantów. Suma wszystkich pieniędzy zainwestowanych w Instytut (pensje, aparaturę, odczynniki, wyjazdy naukowe, bieżące rachunki itd.) wynosi ok. 135 mln zł. Suma ta wystarczyła, by w pustym budynku stworzyć Instytut znajdujący się obecnie na pierwszym miejscu w rankingu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego wśród placówek prowadzących badania w dziedzinie biologii.

Powstanie MIBMiK i kluczowe etapy jego rozwoju były możliwe dzięki wsparciu i zaangażowaniu ludzi, struktur i władz PAN, w tym prezesów: Leszka Kuźnickiego, Mirosława Mossakowskiego i Andrzeja Legockiego. Nadzór nad działalnością Instytutu sprawuje bezpośrednio Prezes Polskiej Akademii Nauk i, pośrednio, Rada Kuratorów II Wydziału Nauk Biologicznych i Rolniczych PAN. MIBMiK wchodzi w skład konsorcjum Biocentrum Ochota, które współtworzy wraz z pięcioma instytutami PAN: Instytutem Biologii Doświadczalnej PAN im. M. Nenckiego, Instytutem Biochemii i Biofizyki PAN, Instytutem Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej im. M. Nałęcz, Instytutem Podstawowych Problemów Techniki PAN oraz Instytutem Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN im. M. Mossakowskiego. Siedziba MIBMiK znajduje się w budynku użyczonym przez PAN i kolejnym etapem rozwoju Instytutu będzie zbudowanie nowej siedziby. Takie przedsięwzięcie zależy jednak od pozyskania odpowiednich funduszy i terenu, co w znacznym stopniu pozostaje w gestii władz Polskiej Akademii Nauk.

The role of the Polish Academy of Sciences in formation of the International Institute of Molecular and Cell Biology in Warsaw

The article presents the origins and history of the International Institute of Molecular and Cell Biology in Warsaw. The role of the Polish Academy of Sciences in this process has been specifically addressed. The article presents the main features distinguishing the Institute from other country's research institutions and its major achievements over ten years of its existence.

Key words: International Institute of Molecular and Cell Biology, Polish Academy of Sciences, Max-Planck Gesellschaft